

„Společně kráčet již znamená vytvářet jednotu“

Ekumenismus v pojetí papeže Františka*

Robert Svatoň

Čím se vyznačuje pontifikát papeže Františka v oblasti ekumenismu? Dosavadní hodnocení se opírají o analýzy jeho konkrétních ekumenických kroků, proslovů a gest,¹ které jsou nahlíženy v optice kontinuity či přesahu vzhledem k předcházejícímu magisteriu katolické církve.² Ano, sám papež František rozumí svým podnětům k jednotě křesťanů v návaznosti na učení o ekumenismu, jak je představil 2. vatikánský sněm a jak je rozvíjeli jeho předchůdci na Petrově stolci, když říká: „Jdu

---

* Příspěvek vznikl v rámci řešení grantu *Pokřtění a poslání: Misijní poslání církve a ekumenismus – Velehradské dialogy 2019* (IGA_CMTF_2019_009).

¹ Srov. Hector SCERRI, „The Ecumenical Commitment of Pope Francis,” *Roczniki Teologiczne* 60, č. 5 (2013): 25–42; Hector SCERRI, „The Ecumenical Attitudes of Pope Francis,” *Roczniki Teologiczne* 65, č. 7 (2018): 21–33; Riccardo BURIGANA, *Un cuore solo: Papa Francesco e l'unità della Chiesa*, Milano: Terra Santa, 2014; Riccardo BURIGANA, *L'ecumenismo di papa Francesco: Il cammino ecumenico del XXI secolo*, Magnano: Qiqajon, 2019; Walter KASPER, „Die ökumenische Vision von Papst Franziskus,” in *Freude an Gott: Auf dem Weg zu einem lebendigen Glauben: Festschrift für Kurt Kardinal Koch zum 65. Geburtstag*, Band 1, ed. George Augustin, Freiburg im B.; Wien; Basel: Herder, 2015, s. 19–34; Brunetto SALVARANI, „Ecumenismo,” in *Il vocabolario di Papa Francesco firmato da 50 grandi giornalisti e scrittori*, ed. Antonio Carriero, Torino: Elle Di Ci, 2015, s. 111–116; Simone MORANDINI, „Francesco: un nuovo dinamismo ecumenico,” *Studia Ecumenica* 3–4 (2016): 491–526; „Dar corpo all'urgenza ecumenica,” *Studia Patavina* 64 (2017): 457–472; Martin BRÄUNER, „Pope Francis and Ecumenism,” *The Ecumenical Review* 69, č. 1 (March 2017): 4–14; Theodor DIETER, „Papst Franziskus – Ökumenische Perspektiven seines Pontifikats,” *Una sancta* 73, č. 1 (2018): 33–46; Susan K. Wood, „Pope Francis and Ecumenism,” *One in Christ* 1 (2018): 3–16.

² Srov. Massimo FAGGIOLI, „Ecumenism in Evangelii Gaudium and in the Context of Francis' Pontificate,” *Perspectiva Teológica* 48, č. 1 (2016): 17–35; Wolfgang THÖNISSEN, „Papst Franziskus und die Ökumene,” *Catholica* 70, č. 1 (2016): 57–77; Deborah CASTELLANO LUBOV, „Papa Francesco parroco della Chiesa universale: Intervista a Kurt Koch,” in *L'altro Francesco: Tutto quello che non vi hanno mai detto sul Papa*, Siena: Cantagalli, 2017, s. 89–104.

po cestě těch, kdo kráčeli přede mnou, následuji koncil.“³ Avšak stejně jako v jiných aspektech Bergoglioova pontifikátu, ani pokud jde o ekumenismus, nelze přehlédnout specifický ráz jeho jednání a slov.

Abychom Františkovu pojetí ekumenismu porozuměli správně a v úplnosti, je ovšem třeba se vydat až ke zdrojům, ze kterých jeho úsilí o jednotu křesťanů a jeho pojetí této jednoty vyvěrá.⁴ Pokud se ptáme na Františkův vztah k ekumenismu, bylo by nemístné hodnotit vnější projevy bez vědomí vnitřních souvislostí, stejně jako by bylo krátkozraké bědovat nad tím, že nepoužívá slovník „ekumenického experta“. Musíme se spíše ptát, jak papež o ekumenismu smýšlí a jaké pro to má důvody. V ekumenických gestech a slovech současného papeže, který je mimo jakoukoliv pochybnost a navzdory veškeré podezíravosti „mužem hluboké filosofické a teologické formace“,⁵ jsme pozváni objevit svébytnost a koherenci jeho myšlenkového světa, v němž se snoubí bohatá osobní zkušenost s poctivou intelektuální reflexí a pronikavým duchovním vhledem.

Na následujících řádcích bych se chtěl zaměřit právě na osobní, teologické a spirituální zdroje, které tvoří východiska Františkova chápání ekumenismu a jejichž znalost nám následně může pomoci náležitě porozumět akcentům, které jsou pro jeho ekumenické snahy příznačné. Proto dříve než představíme některé charakteristické prvky papežova ekumenismu, budeme se soustředit na to, co konkrétním ekumenickým impulsům předcházelo v osobním, intelektuálním a duchovním životě Jorgeho Bergolia.

1. VNÍMÁNÍ REALITY JAKO PŘEDPOKLAD BERGOGLIOVA PŘÍSTUPU K EKUMENISMU

Stalo se téměř obecným pravidlem, že papež František je v prvé řadě pokládán za pastýře, jehož pontifikát stojí od počátku ve znamení výzvy

³ AVVENIRE, „L'intervista ad Avvenire. Papa Francesco: non svento la dottrina, seguo il Concilio,“ <https://www.avvenire.it/papa/pagine/giubileo-ecumenismo-concilio-intervista-esclusiva-del-papa-ad-avvenire> [zveřejněno 17. 11. 2016, cit. 16. 5. 2019].

⁴ Doposud nejdůsledněji postihl tento aspekt ve svém bádání o ekumenismu u papeže Františka Santiago MADRIGAL TERRAZAS, *L'unità prevale sul conflitto: Papa Francesco e l'ecumenismo*, Città del Vaticano: Libreria editrice Vaticana, 2017.

⁵ Výraz, který použil ve svém dopise ze 7. února 2018 emeritní papež Benedikt XVI.

církvi učinit pastorační a misijní rozhodnutí, které bude schopné všechno proměnit a které upevní Boží lid ve věrnosti jeho vlastnímu povolání.⁶ Vezmeme-li do rukou papežovu programovou encykliku *Evangelii gaudium*, zjistíme, že v dynamice misijního poslání církve je u Františka zcela vsazen také ekumenismus. V rámci tohoto poslání zaujímá úsilí o jednotu křesťanů pevné místo jakožto nezbytná součást sociálního dialogu. Hlásání evangelia Božího milosrdenství, jež bylo církvi svěřeno jako její prvořadý úkol, totiž v sobě jednak bytostně obsahuje *sociální* rozměr a současně též postuluje metodu *dialogu*, která přispívá k rozvoji lidské bytosti a ke snaze o obecné dobro. V rámci evangelizačního poslání církve spatřuje římský biskup specifický potenciál ekumenického dialogu v tom, že přispívá k upevňování sociálního míru ve světě. Z tohoto úhlu pohledu je hnutí za jednotu křesťanů pro Františka v prvé řadě „přínosem k jednotě lidské rodiny“.⁷

Na základě této stěžejní papežovy výpovědi nemůžeme jinak nežli dát za pravdu Antoniu Spadarovi, důvěrnému znalci papežova způsobu myšlení, který tvrdí, že „reflexe o ekumenismu u papeže nevychází z abstraktních otázek nebo teologických disputací, nýbrž z opravdové kontemplanace světa. Uprostřed rozpolceného světa je ekumenismus pro-rockým znamením, aby nejen křesťané, ale i národy a obyvatelé [Země] byli jednotnější“.⁸ Jaký je ovšem způsob, jímž papež František kontemplanuje svět?

1.1 Nahlížet skutečnost světa a Boží jednání v něm z hlediska spirituality sv. Ignáce

Je-li pravdou, že klíč k porozumění papežovu uvažování a jednání je třeba hledat v tradici ignaciánské spirituality,⁹ pak to znamená, že

⁶ Srov. Papež František, *Evangelii gaudium*, 26–27; pro pastoračně teologickou analýzu papežova pontifikátu v našem prostředí, srov. *Impulzy papeže Františka: Kolektivní monografie*, ed. Anna Lexmaulová, Olomouc: Refugium, 2018.

⁷ Tamtéž, 245. Toto Bergogliovo pojetí ve své podstatě odráží výchozí ekleziologický výrok 2. vatikánského koncilu, že církev je „v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva“ (*Lumen gentium*, 1).

⁸ Antonio SPADARO, „Ecumenismo e ‚governance‘ globale,“ *La Civiltà cattolica* 4033 (2018): 79.

⁹ „Jeho práce [pastýře] je mimořádně proscena *Duchovními cvičeními* sv. Ignáce z Loyoly.“ (Jacques SERVAIS, „Jorge Bergoglio and the Theologians Who Shaped His Reading of the Spiritual Exercises,“ *Gregorianum*, 99, č. 3 [2018]: 483.)

Bergoglioovo vnímání reality bude v první řadě ponořeno do duchovního proudu sv. Ignáce, v jehož světle je třeba interpretovat mimo jiné rovněž Františkovu partikulární zkušenost života Latinské Ameriky.¹⁰ Co je podstatou oné *visio Ignatiana*, s níž se setkáváme u papeže Bergoglia?

Pohled baskického světce, který se podle slov Jorgeho Bergoglia „nebál kontemplotvat skutečnost“,¹¹ vycházel ze způsobu, jakým se na svět dívá Bůh. Podle Ignácových *Duchovních cvičení* je to pohled, z něhož se zrodí vykupitelské poslání Syna, když „tři božské osoby nejprve hleděly na zemský povrch plný lidí“ a pak „ustanovily ve své věčnosti, že se druhá osoba stane člověkem“. ¹² Pro opravdové vnitřní poznání události Vtělení vede Ignác exercitanta, aby nahlížel nekonečnou dálku zemského povrchu a zároveň viděl v jednotlivostech nazaretský domek, aby pozoroval lidi „v tak velké různosti jak oblečení, tak i chování; jedny bílé a druhé černé, jedny v míru a druhé ve válce; jedny plačící a druhé smějící se...“, ¹³ a aby přitom ovšem nespustil zrak z nebeského trůnu, na němž tři božské osoby rozhodují o plánu spásy. Vidět *univerzální* a být vnímavý k *partikulárnímu*, umět postřehnout a brát vážně *protiklady*, *kontemplotvat* svět a současně v něm *jednat* k jeho spáse, protože takovým způsobem se chová Bůh, to vše jsou příklady antinomických napětí typických pro ignaciánský přístup k realitě, jak si je ve světcově duchovní škole od svého mládí osvojoval také jezuita Jorge Mario Bergoglio. Ve šlépějích svatého Ignáce se rovněž učí, že pouze Bůh, který je *semper maior* a zároveň ten, kdo na sebe bere lidskou ubohost, je schopen překlenout každou propast a propojit i ty nejdálčenější a našemu zdání naprosto protikladné póly.¹⁴

Na dialektický střed ignaciánské spirituality se Bergoglio zaměřil zvláště s pomocí interpretace *Duchovních cvičení*, jak ji představil francouzský jezuita Gaston Fessard, který nachází dynamiku Exercicií vyjádřenou v papežově oblíbeném a často zmiňovaném elogiu, jež se nachází na Ignácově náhrobku v římském kostele Il Gesù a jež zní: *Non*

¹⁰ Srov. Antonio SPADARO, „Percorrere cortili scorrendo praterie,“ in Jorge Mario BERGOGLIO/PAPA FRANCESCO, *Nel cuore di ogni padre: Alle radici della mia spiritualità*, Milano: Rizzolli, 2014, s. X.

¹¹ BERGOGLIO, *Nel cuore di ogni padre*, s. 257.

¹² Srov. IGNÁC z LOYOLY, *Duchovní cvičení*, 102.

¹³ Tamtéž, 106.

¹⁴ Srov. BERGOGLIO, *Nel cuore di ogni padre*, s. 268.

*coerceri a maximo, contineri tamen a minimo, divinum est.*¹⁵ Největší a nejmenší – tento „protisměrný vzmach“ je podle francouzského jezuita „všudypřítomnou duší Cvičení“, neboť odhaluje drama prolnutí Boží svobody a lidského svobodného rozhodnutí. Tep Božího života, který se nenechá sevřít v tom, co je *nezměrné*, ale přesto je vždy obsažen také v tom, co je *nejnepatrnější*, dobrovolně vstupuje skrze Krista do toho, co je Bohu vzdálené, aby se *ohraničená* lidská svoboda nakonec mohla ve všem spojit s *nekonečnou* svobodou Boží. Dva protiklady, dvě krajnosti, dva protisměrné pohyby, které se vzájemně neruší, nýbrž jeden vyvolává druhý, aby se sešly v syntéze rytmu trojjediného života Otce, Syna a Ducha Svatého.¹⁶

V linii Fessardova výkladu *Duchovních cvičení*, který se protíná s podáním Huga Rahnera a v souznění s Erichem Przywarou a Henrim de Lubacem si Bergoglio od těchto svých jezuitských učitelů přivlastňuje schopnost uvažovat v *paradoxu* a myslet v *dialektickém napětí*. Jde přitom o způsob jak postihnout tenzi a drama, které tkví v samotné podstatě křesťanského života, kde se setkávají milost a přirozenost a v němž se Boží *magis* nedává nalézt jinde nežli v imanenci světa.¹⁷ Svorníkem ignaciánské dialektiky, v níž se pohybuje myšlení papeže Františka, tedy není filosofická spekulace jako v případě Hegela, nýbrž Tajemství, které jedná v dějinách.¹⁸

¹⁵ [„Nebýt omezen největším, ale být obsažen v tom nejmenším, to je božské.“] Srov. PAPA FRANCESCO/Jorge Mario BERGOGLIO, *Pastorale sociale*, Milano: Jaca Book, 2015, s. 263–273 (Condurre nelle cose grandi e nelle piccole circostanze. *Bollettino di Spiritualità*, 73, ottobre 1981); PAPEŽ FRANTIŠEK, *U mne je vždy otevřeno: Rozhovor, který vedl Antonio Spadaro s papežem Františkem*, Praha: Paulínky, 2014, s. 27; *Gaudete et exsultate*, 169.

¹⁶ Srov. Gaston FESSARD, *Dialektika Duchovních cvičení Ignáce z Loyoly*, Olomouc: Refugium, 2004, s. 222–226. Dialektické napětí, jímž se vyznačuje onen pro Exercicie ústřední vztah Boží milosti a lidské svobody, je zachyceno rovněž ve známé sentenci sv. Ignáce zaznamenané jezuitou Gabrielem Hevenesim, o které se rozsáhle rozepisuje právě Gaston Fessard a která rovněž významně duchovně utvářela Bergogliovo myšlení. Podle ní má člověk jednat tak, jako by všechno záviselo na něm samotném, a zároveň se má svěřit Bohu natolik, jako by Bůh sám měl všechno udělat místo něj. Srov. tamtéž, s. 343–437.

¹⁷ Blíže k ignaciánskému ukotvení geneze Bergogliova antinomického myšlení srov. Massimo BORGHESI, *Jorge Mario Bergoglio: Una biografia intellettuale: Dialettica e mistica*, Milano: Jaca Book, 2017, s. 29–45.

¹⁸ Tak i historie apoštolského působení řádu Tovaryšstva Ježíšova se pro Bergoglia stává příkladem syntézy protikladů, kterou umožňuje „jednota, jež neruší to, co je rozdílné,

1.2 Inspirace Guardiniho fenomenologií: Realita jako živoucí jednota protikladů

To, čím je nejvíce charakteristická *forma mentis* současného papeže, spočívá právě ve smyslu pro antinomické vnímání reality, který pro něj tvoří přímo ontologický předpoklad jeho přístupu ke skutečnosti. „Dialektickou polaritu“ vepsanou do skutečnosti se přitom snaží vnímat jako soulad protikladů, *coincidentia oppositorum*. „Protiklad otevírá cestu, trasu, kterou je třeba projít,“ říká František a dodává: „Obecněji řečeno, musím říci, že miluji protiklady.“¹⁹ Kromě již zmíněného pramene papežova „dialektického myšlení“, který objevujeme v ignaciánské spiritualitě, přispěl k jeho intelektuálnímu zrání ve zmíněném směru především Bergogliův oblíbený autor Romano Guardini. Jeho spis *Der Gegensatz* (1925) se měl stát východiskem doktorské teze, kterou argentinský jezuita začal koncipovat během svého pobytu v Německu r. 1986. Ta měla nést název *Protiklad jako struktura každodenního myšlení a křesťanského hlásání*.²⁰

Jaké je v hlavních liniích Guardiniho pojetí, s nímž se Jorge Bergoglio ocitl v hlubokém souznění? Především je třeba vyzdvihnout Guardiniho fenomenologickou schopnost vidět život každého konkrétního člověka proniknutý protiklady. „Protiklad je způsob lidského života,“²¹ řekne italsko-německý filosof a teolog. Jedná se podle něj o vlastnost, která se nachází v samých základech života. Avšak protiklady jsou v životě spojeny v jedno, jednota je dokonce budována protiklady. Podle Guardiniho v životě zakoušíme samy sebe zároveň „jako stojící stavbu a působící akt, jako trvající stav i měnící se změnu.“²² Vždy je přítomno obojí.

---

a neopomíjí konflikt“ (BERGOGLIO, *Pastorale sociale*, s. 246 [Fede e giustizia nell'apostolato dei gesuiti, „CIAS“, Buenos Aires, 1976]).

¹⁹ Antonio SPADARO, „Le orme di un pastore: Una conversazione con Papa Francesco,“ in Jorge Mario BERGOGLIO/PAPA FRANCESCO, *Nei tuoi occhi e la mia parola: Omelie e discorsi di Buenos Aires 1999–2013*. Milano: Rizzoli, 2016, s. XIX.

²⁰ Srov. BORGHESI, *Jorge Mario Bergoglio*, s. 117–123. Podnětné srovnání recepce Guardiniho pojetí jednoty v protikladech u posledních dvou papežů nabízí Pavel FRÝVALDSKÝ, „Protiklady života a katolická jednota: Romano Guardini v myšlení papeže Františka a Benedikta XVI,“ *MKR Communio* 4 (2018): 63–82.

²¹ Romano GUARDINI, *Der Gegensatz: Versuche zu einer Philosophie des Lebendig-Konkreten*, Mainz: Grünewald, 1955 (4. vydání), s. 146.

²² Tamtéž, s. 152.

Jak je ale podle tohoto myslitele možné naznačené protiklady sjednotit? Jednota, která by byla něčeho takového schopna, rozhodně nemůže být povahy mechanické, logické nebo účelově organizační. Dotazujeme-li se samotné skutečnosti, nacházíme protiklady sjednoceny vždy ve specifické formě živoucí jednoty, jejíž podstata spočívá právě v tom, že je tvořena protikladnými páry. V této živoucí jednotě jsou podle Guardiniho spojeny protiklady dokonce tak úzce a niterně, že žádný z nich nemůže bez svého protipólu existovat. „Reálná jednota“,²³ jak tento druh spojení náš myslitel též nazývá, neznamená srovnání ani přizpůsobení, ale ani prostou koexistenci. Sjednocené protiklady existují jeden v druhém a střídavě a vzájemně se pronikají. Mohli bychom tedy spíše hovořit o „perichoretické jednotě“. Tento vztah je přitom možný výlučně jako součást života, neboť právě protikladnost je jeho stěžejní charakteristikou.

Abychom se vyhnuli nejasnostem, je nutné podotknout, že Guardini striktně rozlišuje mezi protikladem (*Gegensatz*) a rozporem (*Widerspruch*). Sjednotit lze pouze to, co je protikladné, nikoliv to, co je v rozporu, jako například dobro a zlo, plné a prázdné, světlo a tmu, ano a ne. „Chtít ‚spojit‘ tyto skutečnosti by znamenalo duchovní nečistotu“,²⁴ tvrdí rozhodným způsobem tento autor.

Zcela v duchu významu, který nacházíme u Guardiniho, je i u papeže Františka lidský život strukturován do formy protikladů, přičemž totéž se podle něj děje i v církvi. V obou případech nicméně platí, že „napětí není třeba nutně vyřešit a přizpůsobit, nejsou totiž totéž co kontradikce“.²⁵

---

²³ Tamtéž, s. 155.

²⁴ Tamtéž, s. 156. V souvislosti s tématem ekumenismu bych chtěl, třebaže pouze okrajově, zmínit příbuznost tohoto Guardiniho pojetí reality s chápáním organické jednoty církve, jak je nacházíme u tübingenského teologa Johanna Adama Möhlera, kterého můžeme označit za jednoho z katolických předchůdců ekumenické teologie. Podle něj protiklady (*Gegensätze*) nacházejí své místo pouze v celku, jímž je jednota církve, zatímco hereze a rozpory (*Widersprüche*) svědčí o vyčlenění a absolutizaci určité partikularity, která mimo celek ztrácí svou životodárnou vazbu. Srov. Johann Adam MÖHLER, *Die Einheit in der Kirche oder das Prinzip des Katholizismus dargestellt im Geiste der Kirchenväter der drei ersten Jahrhunderte*, Mainz: Grünewald, 1925, s. 113.

²⁵ SPADARO, „Le orme di un pastore,“ s. 119.

1.3 Drama rozdělené společnosti jako dějinný kontext Bergoglioova hledání syntézy

„Celé Bergoglioovo myšlení je myšlením smíření“,²⁶ jímž se jako červená nit vine idea antinomické, „polární“ (ve smyslu „protikladné“) dialektiky. Způsob, jímž tento druh myšlení uzrál, však zdaleka nebyl pouze intelektuálním zápasem. Prostředím, v němž se formoval Bergogliův myšlenkový názor, byl prostor sdíleného střetu rozpolceného argentinského lidu, který ve své době skýtal jen nepatrné vyhlídky na usmíření. Roky 1976 až 1983, kdy zemi sužovaly neutuchající střety mezi skupinami revolucionářů a vládnoucími vojenskými diktaturami, tragicky rozštěpily argentinskou společnost.²⁷ Země byla zmítána kontradikcí mezi revolučním mesianismem a protikomunistickým tažením, odpůrci režimu byli v masách deportováni neznámo kam. Právě tváří v tvář fenoménu *desaparecidos*, tedy těch, kteří doslova zmizeli z povrchu země v časech vojenské junty, se jezuita Bergoglio neváhal osobně nasadit ve prospěch záchrany řady pronásledovaných. V našem kontextu papežova chápání jednoty a smíření je přitom hodné zmínky, že lidé, kterým Bergoglio poskytl pomocnou ruku, zdaleka nepocházeli jen z okruhu souvěrců, ale náleželi k různým skupinám napříč politickým spektrem.²⁸

Leč rozdělení procházelo také církví, a to v celé Latinské Americe, kde neúměrným způsobem vzrůstala chudoba a prosazovala se sociální nespravedlnost. Peruánský dominikán Gustavo Gutiérrez, který v r. 1971 předložil programový spis teologie osvobození, konstatoval, že ve volbě mezi *reformou* a *revolucí* mnozí mezi tamními křesťany „s rozhodností zvolili obtížnou cestu, která vede k druhému jmenovanému řešení“.²⁹ Pokoncilní církev v Latinské Americe byla postavena před nelehký úkol rozpoznat a správně interpretovat v konkrétních dějinných událostech „znamení času“.³⁰ Pastoračně-teologickou metodu uplatněnou v konstituci 2. vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě, kterou lze shr-

²⁶ BORGHESI, Jorge Mario Bergoglio, s. 23.

²⁷ Srov. FRANCESCO STRAZZATI, *In Argentina per conoscere Papa Bergoglio*, Bologna: Dehoniane, 2013, s. 43–50.

²⁸ Srov. NELLO SCAVO, *Bergogliův seznam: Lidé zachránění papežem Františkem za diktatury v Argentině*, Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014.

²⁹ GUSTAVO GUTIÉRREZ, *A Theology of Liberation: History, Politics, and Salvation*, Albans Place: SCM Press, 1994 (revidované vydání), s. 76.

³⁰ Srov. *Gaudium et spes*, 11.

nout do tří slov – vidět, soudit, jednat –, se pokoušela přijmout za svou také teologie osvobození. Výchozím kontextem byl přitom právě nárek utiskovaných, na jejichž stranu se postavili nejen exponenti tohoto nového teologického proudu, ale i biskupové latinskoamerických místních církví, a to na svých konferencích v Medellínu 1968 a v Pueble 1979. „Přednostní volba pro chudé“, do níž se konkretizovalo základní rozhodnutí církve v této části světa, vyjadřovala její odhodlanost nasadit se v linii evangelia za integrální osvobození člověka od hříchu a od jeho společenských a strukturálních důsledků. Současně pak toto rozhodnutí souznělo s naléhavou potřebou podnítit v místních podmínkách evangelizaci kultury, neboť právě chudí ve svém způsobu života a sounáležitosti uchovávají vlastní kulturu svého lidu.³¹

Uvnitř latinskoamerické teologie osvobození můžeme jako její „určitou kulturní formu“³² rozeznat tzv. teologii lidu,³³ jejímiž čelnými představiteli byli argentínští kněží Lucio Gera a Rafael Tello, kteří významným způsobem ovlivnili také argentinské jezuity a mezi nimi též Jorgeho Bergoglia. Tento proud teologie osvobození se vyznačoval určitými specifiky. Po stránce tematické to byla zvláště soustředěnost na kulturu lidu a na fenomén lidové religiozity, metodologicky pak tato teologie vynikala dějinně-kulturní analýzou, uplatněním hermeneutických věd, akcentací sapienciálního i afektivního způsobu poznání a kritickou distancí vzhledem k marxistickému způsobu společenské analýzy

³¹ Srov. Juan Carlos Scannone, *La teologia del popolo: Radici teologiche di papa Francesco*, Brescia: Queriniana, 2019, s. 14–15.

³² Leonardo Boff, *Franziskus aus Rom und Franz von Assisi: Ein neuer Frühling für die Kirche*, Butzon und Bercker: Kevelaer, 2014, s. 81. Bylo by mylné představovat si teologii osvobození jako jednolitý blok. Argentinský teolog Juan Carlos Scannone v ní rozlišuje čtyři proudy: 1) teologie vycházející z pastorační praxe, 2) teologie vycházející z praxe latinskoamerických národů, 3) teologie vycházející z dějinné praxe, 4) teologie vycházející z praxe revolučních skupin, srov. Juan Carlos Scannone, „Theologie der Befreiung – Charakterisierung, Strömungen, Etappen,“ in *Probleme und Perspektiven dogmatischer Theologie*, ed. Karl Heinz Neufeld, Leipzig: St Benno, 1986, s. 401–439.

³³ K Františkově teologii lidu i ke kontextu jejího vzniku srov. např. Rafael Luciani, *Pope Francis and the Theology of the People*, Maryknoll: Orbis Books, 2017; Juan Carlos Scannone, „Papa Francesco e la teologia del popolo,“ *Civiltà cattolica* 3930, č. 165 (15. 3. 2014): 371–391; Pavel Ambros, „Úvod k četbě teologie lidu papeže Františka,“ in *Teologie a ekologie: „Bud' pochovalen, můj Pane“ (Laudato si')*, ed. Luisa Karczubová, Olomouc: Refugium, 2018, s. 5–40.

a strategie jednání.³⁴ V našich souvislostech je příznačné, že zmíněný Lucio Gera byl ve svém zkoumání kultury lidu nesen snahou nalézt něco, co bychom mohli označit jako sjednocující étos společnosti. *Teología del pueblo*, k níž se myšlenkově přimknul také současný papež, se totiž vyznačovala tím, že nezavírala oči před konflikty a kontradikcemi, a byla přitom vedena myšlenkou harmonie, pokoje a *smíření*. Církev v rámci tohoto uvažování vyniká nejen specifickou citlivostí vůči chudým, nýbrž stává se společenstvím, které se takříkajíc „rodí z lidu“, aby z něj povstala jednota lidu Božího.

V tomto smyslu se jezuitský provinciál ve svém proslovu k argentinským jezuitům v r. 1974 odvolával na *pueblo fiel*,³⁵ „věřící lid“, nikoliv jakožto na *ideologickou* kategorii, nýbrž jako na *teologickou* skutečnost, v jejímž středu je přítomna ona živoucí syntéza všech napětí. Je to lid, od něhož se lze naučit, *jak* věří církev, a který je ve své víře zároveň nemylný.³⁶ Lid, který tuto svoji víru nevyčleňuje z proudu dějin, ale ani ji nezaměňuje s revolučním mesianismem. Je to lid, který ve své modlitbě prosí o pokoj, jenž je plodem spravedlnosti. Přimknout se k tomuto lidu znamená podle Bergoglia začít znovu budovat jednotu v rozpolcené společnosti, ale i mezi odlišnými názorovými proudy uvnitř místního jezuitského společenství. Přitom právě upřednostnění *jednoty* před *konfliktem* označil tehdejší jezuitský provinciál za rys, kterým musejí vyniknout všechny autentické projekty osvobození, „aby se stalo zřejmým, že nepřítel rozděluje, aby panoval“.³⁷ Právě v rámci této své řeči Jorge Bergoglio poprvé zmínil tři základní kritéria procesů, jež mají vést k jednotnému apoštolskému působení Tovaryšstva a jež později v doplněné formě předložil nejen místní církvi a společnosti, ale též univerzálnímu Božímu lidu. Jedná se o tato kritéria: Jednota má převahu nad konfliktem; Celek je nadřazen části a Čas je nadřazen prostoru.

³⁴ Srov. SCANNONE, *La teologia del popolo*, s. 20. Je vhodné připomenout, že zdůraznění kultury uvnitř tohoto proudu jihoamerické teologie osvobození neznamenal v jejím rámci změnu paradigmatu směrem od sociálně-ekonomického ke kulturnímu. Spíše se jednalo o posun v akcentech, jak připomíná Gutiérrez, podle něhož obě tendence byly přítomny v teologii osvobození již od jejího počátku. Srov. tamtéž, s. 22.

³⁵ Srov. PAPA FRANCESCO/BERGOGLIO, *Pastorale sociale*, s. 233–239 (Una istituzione che vive il suo carisma. Discorso della Congregazione provinciale, San Miguel, Buenos Aires, 18 febbraio 1974).

³⁶ Srov. *Lumen gentium*, 12.

³⁷ PAPA FRANCESCO/BERGOGLIO, *Pastorale sociale*, s. 237.

2. „KULTURA SETKÁNÍ“: BERGOGLIOVA VIZE DOSAŽENÍ SMÍRU VE SPOLEČNOSTI A CÍRKVI

Tři principy, které Bergoglio na provinční jezuitské kongregaci vyslovil, se od toho okamžiku staly formulacemi, jež postihují jádro jeho myšlení. Později se k nim přidružil ještě čtvrtý, který však byl v Bergoglio-vě myslí latentně přítomen již dávno: Realita je důležitější než idea. Coby arcibiskup Buenos Aires rozvinul Jorge Maria Bergoglio všechny tyto principy jako součást své vize obnovy argentinské společnosti, kterou představil v rámci příprav na dvousté výročí vyhlášení nezávislosti země. V projevu, který přednesl 16. října 2010 během XIII. dne sociální pastorace, představil cesty, které měly v argentinském lidu podnítit a upevnit „kulturu setkání a společně sdílený utopický horizont“.³⁸ Šlo o natolik zásadní formulace, že mnohé z nich papež František takřka beze změny převzal do své apoštolské exhortace *Evangelii gaudium*. Za zvláštní pozornost pak stojí v první řadě čtyři „bergogliovské principy“, které nalezneme ve čtvrté kapitole této exhortace jakožto kritéria pro dosažení sociálního míru.³⁹

V nepochybné analogii s Guardinim, který hovoří o základních pólech života, jež ve svém celku umožňují vnímat komplexní charakter reality,⁴⁰ rozlišuje Bergoglio v každé sociální skutečnosti přítomnost tří bipolárních napětí, a sice mezi *plností a omezením, ideou a realitou, globalizací a lokalizací*. Aby se v životě národa, lidu, společnosti podařilo vybudovat společně sdílený projekt, aby bylo možné zmařit pokusy o fragmentarizaci a exkluzivismus, je podle argentinského primase i římského biskupa nezbytné tato napětí nikoliv vyloučit, potlačit nebo překonat, nýbrž harmonizovat. Pomocí na této cestě se stává aplikace právě oněch čtyř zmíněných principů. Všechny zásady v podstatě vyjadřují pravidla inkluze a integrace vedoucí k nerozdělené společnosti, z níž nikdo není vyloučen, do které každý může přispět svým dílem a v níž to, co je společné, nepotlačuje individualitu, ale stává se zárukou organických vztahů. Nyní si krátce představme jednotlivé principy, z nichž první dva

³⁸ PAPA FRANCESCO/Jorge Mario BERGOGLIO, *Noi come cittadini noi come popolo: Verso un bicentenario in giustizia e solidarietà 2010–2016*, Milano: Jaca Book, 2013, s. 39. „Utopie“ má u Bergoglia veskrze kladný význam. Míni tím scholasticky řečeno „finální příčinu“, cíl, kterým je společné dobro. Srov. tamtéž, s. 61.

³⁹ Srov. Papež FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 217–237.

⁴⁰ Srov. GUARDINI, *Der Gegensatz*, s. 38–88.

zprostředkovávají řešení napětí mezi protikladnými kategoriemi plnosti a omezení, třetí se vztahuje k binomiu idea – realita a čtvrtý ke dvojici globalizace – lokalizace.⁴¹

1) *Čas je nadřazen prostoru*. Čas v Bergogliově pojetí uvádí do pohybu, vztahuje se k plnosti a k horizontu, který je před námi, zatímco prostor je spjat s přítomným okamžikem. První princip tedy našemu jednání otevírá širší obzor nežli pouhá snaha řešit všechno v přítomném okamžiku. Aplikace tohoto principu „umožňuje pracovat dlouhodobě, bez posedlosti okamžitými výsledky“.⁴² V oddanosti tomuto principu má arcibiskup Bergoglio i papež František přednostně zájem na tom, spouštět procesy a uvádět do chodu nové dynamismy, nikoliv obsazovat prostory, v nichž se jen upevňuje moc a sebestvrdnutí.

2) *Jednota má převahu nad konfliktem*. Tento princip vychází z přesvědčení, že stav konfliktu nelze přehlížet. Na druhou stranu však není ani možné zůstat v něm uvězněn; zastavíme-li se totiž u konfliktu, ztratíme smysl pro hlubokou jednotu reality. Konflikt je však potřeba zasadit do horizontu cesty k jednotě. Do konfliktu je nutné se ponořit, snášet ho, „vyřešit ho a transformovat ho v článek řetězu, ve vývoj“.⁴³ Pouze touto cestou lze rozvinout autentické „společenství v různosti“ a vytvářet „sociální přátelství“.⁴⁴

3) *Realita je důležitější než idea*. Pro Bergoglia existuje napětí mezi ideou, která se vypracovává, a realitou, která jednoduše existuje. Aby mezi oběma byl možný dialog, je zapotřebí neoddělovat ideu od reality a nepropadat tak neúčinným idealismům a nominalismům. Realitou, která je určující pro toto kritérium, je ve svém jádru především „Slovo, které se již vtělilo a stále se chce stávat tělem“.⁴⁵ Uskutečňování slova je přitom bytostně spojeno se skutky spravedlnosti a lásky.

4) *Celek je nadřazen části*. Tento princip myšlení odráží napětí, které vzniká mezi globalizací a lokalizací. Globální dimenze nás sice na jednu stranu chrání, abychom neupadli do všední malichernosti, avšak může být zdrojem pokušení zapomenout na to, co je „lokální“, potlačit zvláštnost vlastních kořenů, osobní svéráz a identitu. Pro zachování harmo-

⁴¹ Pro bližší analýzu principů v kontextu ekleziologie a reformy církve srov. Josef MIKULÁŠEK, „I Dream of a Church: Certain Principles from Pope Francis on the Development of the Church,“ *AUC Theologica* 9, č. 1 (2019): 63–81.

⁴² PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 223.

⁴³ BERGOGLIO, *Noi come cittadini noi come popolo*, s. 63.

⁴⁴ SROV. PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 228.

⁴⁵ Tamtéž, 233.

nie je nutné pamatovat, že „celek je víc než část a je také víc než pouhý součet jeho částí“.⁴⁶ Prostorovým znázorněním tohoto principu je „„celek“ mnohostěnu, nikoliv „celek“ koule“,⁴⁷ neboť umožňuje konvergenci všech částí a zároveň uchovává jejich originalitu.

Tři dvojice napětí a čtyři principy vedoucí k jejich harmonii ve své vzájemné komplementaritě dávají tušit, nakolik je Bergoglioovo myšlení otevřené vzhledem k syntéze, která „neruší protiklad, ale obrací jej směrem k „mnohotvárné jednotě““.⁴⁸ Jednota totiž spočívá v „antinomii, jež ve svém samotném jádru uchovává potencialitu protikladů, které jsou vyřešeny na vyšší rovině“.⁴⁹

3. HLAVNÍ RYSY EKUMENISMU PAPEŽE FRANTIŠKA

Doposud jsem se věnoval tomu, abych přiblížil *formu mentis* Jorgeho Bergoglia do takové míry, aby nám to umožnilo poznat zázemí, které určuje jeho přístup k realitě, z něhož následně vychází papežovo pojetí ekumenismu. Pro jeho myšlenkový svět je jistě příznačný onen pastorační rys zdůrazněný 2. vatikánským koncilem, totiž *vidět – posuzovat – jednat*. Při vidění reality, jejím posuzování ve světle víry a ve volbě jednání, které by odpovídalo Božímu záměru, Bergoglio bohatě zužitkovává jak prvky ignaciánské duchovnosti, tak filosofickou i teologickou reflexi určitých autorů (zejm. Guardiniho) a jeho pohled je nadto utvářen rovněž konkrétní zkušeností Latinské Ameriky. Ze všech těchto tří zdrojů vychází, jak jsme viděli, Bergoglioova výzva církvi i společnosti usilovat o sociální smír, k němuž významnou měrou přispívá též ekumenický dialog. Je třeba přitom neztratit ze zřetele, že toto úsilí o sociální smír je podle papeže Františka bytostným rozměrem křesťanského kérygmatu, požadavkem, který objevujeme v samotném jádru evangelia, jehož hlásání směřuje k tomu, aby ve světě bylo zpřítomňováno Boží království.⁵⁰

---

⁴⁶ Tamtéž, 235.

⁴⁷ BERGOGLIO, *Noi come cittadini noi come popolo*, s. 68.

⁴⁸ BORGHESI, *Jorge Mario Bergoglio*, s. 134.

⁴⁹ PAPA FRANCESCO/BERGOGLIO, *Pastorale sociale*, s. 81 (Servizio della fede e promozione della giustizia: Alcune riflessioni sul Decreto IV della XXXVII Congregazione Generale della Compagnia di Gesù, „Stromata“, gennaio–giugno 1988).

⁵⁰ SROV. PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 176.

Františkovy kroky v oblasti ekumenismu tvoří součást jeho odhodlání přispívat k růstu „kultury setkání“ a jsou to právě ona před chvílí nastíněná hermeneutická kritéria, která mu umožňují, aby „kulturu setkání“ přenesl do specifického terénu ekumenismu.⁵¹ Tento druh kultury, který představuje výzvu, s níž se kardinál Bergoglio svého času obrátil na občany své země a na Boží lid místní církve v Argentině,⁵² můžeme chápat jednak jako konkrétní projev jeho myšlenkové syntézy a jednak jako pramen inspirace papežových ekumenických snah. Z papežových slov a skutků, kterými rozvíjí úsilí o jednotu křesťanů, je pozornějšímu pozorovateli poměrně rychle zřejmé, že Bergoglio jako římský biskup: 1) záměrně upřednostňuje chápání ekumenismu jako procesu v čase; 2) vnímá ekumenickou cestu jako výzvu k objevování jednoty, která stojí hlouběji než konflikt; 3) uplatňuje „inkarnovanou podobu“ ekumenismu, kde událost, čin, gesto převažují nad rétorikou a idejemi; 4) vyzývá ke smíření partikularit v rámci organického celku. Ukotvení ekumenismu v „kultuře setkání“ pak pro papeže znamená zvláště upřednostnění *personálního* aspektu, neboť jak sám podotýká, „autentický dialog není pouze konfrontací idejí, nýbrž je vždy setkáním mezi osobami, které mají jméno, tvář a historii“.⁵³

V následující části příspěvku bych se rád zaměřil na tři vybrané aspekty ekumenismu (model jednoty, povahu ekumenického hnutí, duchovní ekumenismus), v nichž se zrcadlí specifické rysy papežova myšlení, teologie a spirituality. Přitom budeme mít možnost vidět, jak papež na základě těchto svých východisek jednak reflektuje podstatná témata ekumenického diskurzu a jednak originálním způsobem rozvíjí učení magisteria katolické církve týkající se díla obnovení jednoty křesťanů.

⁵¹ MADRIGAL TERRAZAS, *L'unità prevale sul conflitto*, s. 49.

⁵² Srov. Diego FARES, *Papa Francesco è come un bambù: Alle radici della cultura dell'incontro*, Milano: Ancora, 2014.

⁵³ PAPST FRANZISKUS, *Die Spaltung unter uns Christen ist ein Skandal!*, Stuttgart: Camino, 2017, s. 178 (Ansprache in der Kirche des Ökumenischen Patriarchats von Konstantinopel in Istanbul/Türkei bei der Göttlichen Liturgie zum Fest des Hl. Andreas, 30. 11. 2014).

3.1 Jednota v mnohosti: ekumenický model papeže Františka

Antinomický přístup k realitě, který jsme identifikovali jako jádro Bergogliova myšlení, se věrně odráží také v papežově analýze ekumenického problému, k jehož vyřešení je stěžejní sjednotit antinomie, které je třeba zachovat, ale osvobodit od situace konfliktu. Stav konfliktu se přitom uspokojivě nevyřeší vyloučením nebo pohlcením druhého, ale ani prostým spojením dvou extrémů, kterým by vznikla pouze nějaká hybridní forma sjednocení, jež nemá budoucnost. Papež výslovně odmítá model jednoty jakožto absorpce, pohlčení druhého, a jakožto „návratu zpět“, který by od někoho vyžadoval, aby „popřel vlastní dějiny víry“.⁵⁴

Horizontem pro ekumenické sbližování mezi křesťany je dospět k „nové jednotě“, kterou Jorge Mario Bergoglio ještě jako arcibiskup Buenos Aires ve svém známém rozhovoru s rabínem Abrahamem Skorkou popisuje následujícími slovy:

Protichůdné póly se mohou setkat ve vyšším plánu, s vědomím společného obzoru, nikoli v syntéze, ale v nové jednotě, když se vytvoří nový společný pól obsahující prvky obou, který je oba přijme a bude nadále rozvíjet.⁵⁵

Vyhojení stavu konfliktu mezi křesťany nastane pouze „zachováváním přínosných hodnot všech prvků, bez obětování rozdílných tradic a bez nebezpečí upadnutí do synkretismu“.⁵⁶ K hledání jednoty v pravdě patří podle něj jak vlastní identita, tak odhodlání ke smíření.

Ekumenický nosné pojetí jednoty musí být tudíž podle papeže vzdáleno formě jakési homogenní re-unifikace, která by vzbuzovala dojem, že se lze vrátit k určitému *statu quo*, jenž předcházela rozko-
lu. Takový způsob chápání jednoty by totiž nebral v úvahu působení

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 44 (An den Päpstlichen Einheitsrat, 10. 11. 2016). Jakkoliv to může znít překvapivě, tato Františkova formulace pronesená r. 2016 k členům Papežské rady pro podporu jednoty křesťanů souzní s tím, co prohlásil Benedikt XVI. během své návštěvy Německa v r. 2005: „... jednota ovšem neznámá to, co by se mohlo nazvat ‚ekumenismem návratu‘, tedy nutnost popřít a odložit vlastní dějiny víry.“ („Ökumenisches Treffen im erzbischöflichen Sitz in Köln. Ansprache von Benedikt XVI. Köln, Erzbischöfliches Palais. Freitag, 19. August 2005,“ http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/de/speeches/2005/august/documents/hf_ben-xvi_spe_20050819_ecumenical-meeting.html [cit. 18. 6. 2019].).

⁵⁵ Jorge BERGOGLIO – Abraham SKORKA, *O nebi a zemi*, Praha– Litomyšl: Paseka 2013, s. 175.

⁵⁶ Tamtéž, s. 176.

milosti Ducha Svatého, který je podle koncilního učení, ale i v souladu s následnými výroky církevního magisteria účinně přítomen také mimo viditelný organismus katolické církve.⁵⁷ Jednota, kterou bychom měli mít na zřeteli, musí být schopná v nejvyšší možné míře zúročit všechno, co vzniklo jako dary, kterými se v křesťanských církvích a církevních společenstvích projevuje sám Bůh. Z tohoto hlediska je ekumenismus postulován již samotnou *katolicitou* církve, která jakožto nový univerzální Boží lid vyniká jednotou v mnohosti i v rozdílnostech.⁵⁸

Toto své hledisko papež František opakovaně dává do souvislosti ještě s dalším zdrojem inspirace, kterým je luterský teolog, „přítel tří papežů“, Oscar Cullmann.⁵⁹ Jeho známý model ekumenické jednoty, *Einheit durch Vielfalt*, který svého času docenil a modifikoval také Joseph Ratzinger,⁶⁰ spočíval v přesvědčení, že každá křesťanská církev je obdarována trvalým duchovním darem, charismatem, který by měla uchovat, živit, očišťovat a prohlubovat a který by se neměl stát obětí homogenizace. Základní problém ekumenismu je podle Cullmanna určován vztahem mezi jednotou a mnohostí, přičemž mnohost chápe v prvé řadě kvalitativně a nikoliv zjednodušeně jako „pluralitu prostou vzájemných vztahů, která vede k roztržitému a rozkolu“.⁶¹

Papežův příklon k ekumenické *jednotě skrze mnohost* a rozmanitost neznamena naivní přitakání bezbřehému radikálnímu pluralismu, nýbrž daleko spíše poukazuje na jeho hluboce „katolickou“ formu antinomického myšlení, která je tvůrčím způsobem otevřená i vůči protikladům. Současně však papež dobře ví, že mezi křesťany existují rozdíly,

⁵⁷ Srov. *Lumen gentium*, 8; *Unitatis redintegratio*, 4; JAN PAVEL II, *Ut unum sint*, 12, 13, 49; KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Deklarace Dominus Iesus: O jedinečnosti a spásanosné univerzalitě Ježíše Krista a církve*, 17.

⁵⁸ „Omelia del Santo Padre Francesco. Santa messa nella solennità di Pentecoste. Piazza San Pietro. Domenica, 4 giugno 2017,“ http://w2.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2017/documents/papa-francesco_20170604_omelia-pentecoste.html [cit. 20. 5. 2019].

⁵⁹ Srov. BERGOGLIO – SKORKA, *O nebi a zemi*, s. 176; Raffaele NOGARO – Sergio TANZARELLA, „Il discorso del Papa Francesco alla Chiesa Evangelica Della Riconciliazione a Caserta,“ in *Francesco e i pentecostali: L'ecumenismo di poliedro*, Trapani: Il Pozzo di Giacobbe, 2015, s. 156.

⁶⁰ Joseph RATZINGER, „Zum Fortgang der Ökumene: Ein Brief an die Theologische Quartalschrift, Tübingen,“ in *Kirche, Ökumene und Politik*, Einsiedeln: Johannes Verlag, 1987, s. 128–134.

⁶¹ Oscar CULLMANN, *Einheit durch Vielfalt: Grundlegung und Beitrag zur Diskussion über die Möglichkeiten über Verwirklichung*, Tübingen: Mohr, 1986, s. 16.

„které jsou neslučitelné s jednotou, jak ji chce Bůh“.⁶² Neslučitelnost těchto rozdílů je důvodem toho, že současný papež stejně jako jeho předchůdce Benedikt XVI.⁶³ sice hovoří spolu s Cullmannem o jednotě v mnohosti, avšak výslovně podtrhuje nutnost smíření. Aby František vyjádřil tento fakt, je součástí jeho ekumenického slovníku také pojem „smířené různosti“,⁶⁴ který se sám o sobě stal programovým vyjádřením cílové představy jednoty, jak ji ve své době formuloval Luterský světový svaz.⁶⁵ K vyřešení dosud existujících rozporů mezi křesťany slouží právě ekumenický dialog, ve kterém zvláštní úloha připadá teologickému rozhovoru. Ve Františkově pojetí, které zcela odpovídá chápání 2. vatikánského koncilu,⁶⁶ však ekumenismus není jen izolovaným akademickým cvičením teologů, ale stává se „společnou cestou, společnou aktivitou, společnou modlitbou“.⁶⁷ Kritériem na cestě k autentické rozmanitosti teologických, liturgických, duchovních a právních tradic v jednom těle církve se podle papeže stává jejich ryzí zakořeněnost v apoštolské tradici.⁶⁸

Prostorovým geometrickým tělesem, které podle papeže Františka nejlépe vystihuje náležité uspořádání celku a částí, které neztrácejí svůj svéráz a identitu, je *mnohostěn*, tedy těleso, které má mnoho vrcholů a které spojuje množství mnohoúhelníkových stěn. Právě tento model v kontextu jeho úvah o obecném dobru a sociálním míru „představuje konvergenci všech jeho částí, přičemž každá z nich si uchovává svou originalitu“.⁶⁹ Papež jej předkládá v protikladu k modelu koule, v němž všechny body leží ve stejné vzdálenosti od středu a v jehož rámci jsou mezi jednotlivými body setřeny rozdíly. Jakožto ekumenický model jednoty použil papež Bergoglio výslovně obraz mnohostěnu během návštěvy v Casertě v jihoitalské Kampánii v létě r. 2014, kde byl jako první římský biskup v historii hostem pentekostálního sboru. Jako alternativu

⁶² PAPST FRANZISKUS, *Die Spaltung unter uns Christen ist ein Skandal!*, s. 44.

⁶³ SROV. RATZINGER, „Zum Fortgang der Ökumene,“ s. 131.

⁶⁴ „Il discorso del Papa Francesco alla Chiesa Evangelica Della Riconciliazione a Caserta,“ s. 156.

⁶⁵ SROV. HARDING MAYER, *Versöhnte Verschiedenheit: Aufsätze zur ökumenischen Theologie*, Band III, Paderborn – Frankfurt am Main: Bonifatius – Lembeck, 2009, s. 17–40.

⁶⁶ SROV. *Unitatis redintegratio*, 4.

⁶⁷ BERGOGLIO – ABRAHAM SKORKA, *O nebi a zemi*, s. 176.

⁶⁸ SROV. PAPST FRANZISKUS, *Die Spaltung unter uns Christen ist ein Skandal!*, s. 43.

⁶⁹ PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 236; SROV. BERGOGLIO, *Noi come cittadini noi come popolo*, s. 68.

k chápání jednoty církve coby koule odkázal tehdy právě k mnohostěnu, který „je jednota, ale jeho části jsou všechny různé; každá uchovává svoji zvláštnost, své charizma. Toto je jednota v rozmanitosti“.⁷⁰ Od té doby lze obraz mnohostěnu chápat jako součást Františkova pojetí ekumenismu. Novost tohoto prostorového obrazu pro ekumenickou teologii tkví podle kardinála Waltera Kaspera jednak v tom, že „vylučuje model koncentrických kruhů, o který se často snažila katolická strana“, a současně také „umožňuje jednotu, která uchovává zvláštnost a netají identitu“.⁷¹

3.2 *Ekumenismus jako proces ve znamení působení Ducha Svatého*

Spirituální a teologická ukotvenost ekumenismu se ve Františkově pojetí projevuje tím, že jednota mezi křesťany je především „bytovým požadavkem naší víry“,⁷² nikoliv výsledkem lidského snažení ani produktem církevní diplomacie. Jako taková je tedy darem shůry. Také v ekumenismu jako v každé jiné oblasti života církve se tudíž musí projevovat „princip primátu milosti“.⁷³

V rámci této perspektivy má proto své opodstatnění uvažovat o ekumenismu jako o *cestě*, která podléhá svým vnitřním zákonitostem a rytům, přičemž rychlost a pomalost kroku může být někdy i přerušena zastávkou. „Jednota jako cesta vyžaduje trpělivé čekání, vytrvalost, námahu a nasazení“,⁷⁴ říká papež Bergoglio, a tak jen potvrzuje, že se ve svém pojetí ekumenismu řídí principem o nadřazenosti času nad prostorem. Také snaha „spouštět ekumenické procesy“ je u papeže nesena úmyslem vyvarovat se honby za bezprostředními výsledky, která produkuje snadný, rychlý, ale prchavý zisk. Jen v horizontu času lze vstupovat do procesů smíření, které budou moci vyústit do smířené různosti. Tato perspektiva plně odpovídá evangelní dynamice, podle níž

⁷⁰ „Il discorso del Papa Francesco alla Chiesa Evangelica Della Riconciliazione a Caserta,“ s. 156.

⁷¹ KASPER, „Die ökumenische Vision von Papst Franziskus,“ s. 31.

⁷² PAPST FRANZISKUS, *Die Spaltung unter uns Christen ist ein Skandal!*, s. 41.

⁷³ PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 112.

⁷⁴ PAPST FRANZISKUS, *Die Spaltung unter uns Christen ist ein Skandal!*, s. 42.

do plnosti pravdy uvádí učedníky teprve postupně Duch Svatý (srov. Jan 16,12n).⁷⁵ Na této cestě je zapotřebí objevovat a přijímat to, co v našich bratřích a sestrách „Duch zasel jako dar, který je určen také nám“,⁷⁶ a vyvarovat se těžkého provinění, jakým je pohrdání dary, kterými Pán obdaroval jiné bratry a sestry.⁷⁷

Jestliže katolická církev na 2. vatikánském koncilu rozpoznala v eku-
menickém hnutí především projev zvláštní milosti Ducha Svatého,⁷⁸ pak
papež František bezesbýtku ratifikuje toto přesvědčení tím, že roli třetí
božské osoby v úsilí o jednotu křesťanů pokládá za naprosto klíčovou.
Každá věc totiž podle něj nachází svoji jednotu v dokonalém společenství
Nejsvětější Trojice, do něhož nám umožňuje vstoupit Duch Svatý. Prá-
vě on jako princip života každého křesťana proměňuje naše srdce (srov.
Řím 5,5) a současně jako princip církve „vytváří společenství a harmonii
Božího lidu“. ⁷⁹ Duch Svatý, který sjednocuje roztržštěná srdce a uvádí do
souladu všechny ostatní různosti, je podle papežova oblíbeného výroku
sám ve své osobě harmonií: *Ipse harmonia est*.⁸⁰ Třetí božská osoba tak
vystupuje jako hlavní původce usmířené různosti, přičemž autenticita
různosti, kterou působí, se projevuje tím, že se neuzavírá do partikula-
rismů a exkluzivismů. Ryzost jednoty, která má původ v Duchu, totiž
vyniká tím, že neústí v uniformitě a homologaci.⁸¹

⁷⁵ Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 224–225.

⁷⁶ Tamtéž, 246.

⁷⁷ Srov. „Omelia del Santo Padre Francesco, Basilica di San Paolo fuori le Mura, Venerdì, 18 gennaio 2019,“ http://w2.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2019/documents/papa-francesco_20190118_vespri-unitacristiani.html [zveřejněno 18. 6. 2019, cit. 18. 6. 2019].

⁷⁸ Srov. *Unitatis redintegratio*, 1.

⁷⁹ PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 117.

⁸⁰ Jedná se o latinský aforismus odvozený z textu Bazila Velikého: „Veškerá nevýslovná harmonie převyšující nebesa ve službě Bohu a ve vzájemném souladu mocností, jež jsou nad vesmírem, by se nemohla uchovat, pokud by jí nepředsedal Duch Svatý“ (*De spiritu Sancto*, 16, 38). Srov. Francesco ALEO, „Ipse harmonia est: Alla ricerca di una citazione di san Basilio sullo Spirito santo,“ *L'Osservatore Romano* (12. 12. 2017), <http://www.osservatoreromano.va/it/news/alla-ricerca-di-una-citazione-di-san-basilio> [cit. 15. 6. 2019]. Druhým patristickým místem, na které papež v těchto souvislostech odkazuje, je citát Cyrila Alexandrijského z jeho *Komentářů k Janovu evangeliu* (11, 11): „[Duch Svatý] svoji přítomností a svým dílem sjednocuje duchy, které jsou mezi sebou rozdílní a rozdělení“ („Omelia del Santo Padre Francesco. Santa messa nella solennità di Pentecoste. Piazza San Pietro. Domenica, 4 giugno 2017“).

⁸¹ Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 131.

Stejně jako pro zmiňovaného Oscara Cullmanna⁸² je i pro papeže Františka referenčním bodem úvah dvanáctá kapitola prvního Pavlova listu Korintánům, která líčí církev jako Kristovo tělo, jehož mnohé údy sice mají své vlastní rozmanité úkoly, ale jež nakonec vykazuje organickou jednotu, které všechny jednotlivé části slouží. Jeden a týž Duch Svatý je podle papeže aktivní ve dvou směrech: „Vzbuzuje různost charizmat a pak působí jejich harmonii.“⁸³ Pokud bychom chtěli různost a jednotu spojit dohromady jen vlastními silami, nejsme schopni udržet oba póly současně. Buď budeme zdůrazňovat rozmanitost na úkor jednoty, a místo celku upřednostníme část, anebo v úsilí o jednotu skončíme v pokušení učinit všechny stejnými a potlačit svobodu. Avšak: „Kde je Duch Páně, tam je svoboda“ (2 Kor 3,17), opakuje s apoštolem papež František.⁸⁴

Jestliže na jedné straně k jednotě kráčíme, je pro „bergogliánské“ pojetí jednoty současně příznačné, že jsme již nyní na naší ekumenické cestě sjednocení, a to především ve stěžejní *zkušenosti* křesťanského života, která spočívá v „setkání s Boží láskou, která se nám zjevila v Ježíši Kristu a v proměňujícím působení Ducha Svatého, který nám pomáhá na životní pouti“.⁸⁵

3.3 Obrácené srdce jako střed veškerého ekumenismu

Jádro koncilního učení o ekumenismu můžeme najít v sedmém a osmém článku dekretu *Unitatis redintegratio*, jež hovoří o duchovním ekumenismu, který spočívá v obrácení srdce, svatosti života a v modlitbě za jednotu křesťanů a který je „třeba považovat za duši celého ekumenického hnutí“.⁸⁶ Tento výrok opakovaně a jednoznačně potvrdili jak Jan

⁸² Srov. CULLMANN, *Einheit durch Vielfalt*, s. 22.

⁸³ „Il discorso del Papa Francesco alla Chiesa Evangelica Della Riconciliazione a Caserta,“ s. 156.

⁸⁴ „Omelia del Santo Padre Francesco. Santa messa nella solennità di Pentecoste. Piazza San Pietro. Domenica, 4 giugno 2017.“

⁸⁵ PAPST FRANZISKUS, *Die Spaltung unter uns Christen ist ein Skandal!*, s. 134 (Besuch der Waldenserkerche in Turin, 22. 6. 2015).

⁸⁶ *Unitatis redintegratio*, 8.

Pavel II., tak Benedikt XVI.⁸⁷ Rovněž pro současného papeže se perspektiva duchovního ekumenismu stává v chápání úsilí o jednotu křesťanů ústřední a integrující, nakolik je zakořeněna nejen v textech univerzálního magisteria katolické církve, ale nakolik se nachází rovněž v dokumentech latinskoamerického episkopátu i jezuitského řádu.⁸⁸ Spirituální význam ekumenismu vyplývá u papeže ze samotné povahy hnutí za jednotu, které je pro Františka *duchovní* cestou „od setkání k přátelství, od přátelství k bratrské sounáležitosti, od bratrské sounáležitosti ke spojení“.⁸⁹

Jde-li o duchovní cestu, pak to znamená, že její průběh bude podstatným způsobem spjat s principy, které jsou vlastní duchovnímu životu. Povzbuzení, které František v této souvislosti křesťanům svěřuje, spočívá v tom, aby na této cestě k jednotě kráčeli podle Ducha (srov. Gal 5,16.25). Z toho vyplývá, že společná pouť ekumenismu vyniká podle papeže zvláštní, řekli bychom asketickou náročností, neboť vyžaduje neustálé obrácení a zřeknutí se pohodlnosti, protože jen tak je možné vyjít sám ze sebe.⁹⁰ „Kráčet podle Ducha“ je již u apoštola zcela protikladný pohyb ve srovnání s tím, k čemu nás táhne naše tělo (srov. Gal 5,16).

⁸⁷ Srov. namátkou JAN PAVEL II., *Ut unum sint*, 82–85; „Ökumenisches Treffen im erzbischöflichen Sitz in Köln. Ansprache von Benedikt XVI. Köln, Erzbischöfliches Palais, Freitag, 19. August 2005.“

⁸⁸ Z textů CELAM, Latinskoamerické biskupské konference, je vhodné upozornit hlavně na příslušnou pasáž v *Závěrečném dokumentu* z Aparecidy, který redigoval kardinál Jorge Bergoglio. Latinskoameričtí biskupové v něm chápou ekumenický dialog jako vyjádření „duchovního a praktického postoje“ církve a výslovně citují celou pasáž koncilní výpovědi o duchovním ekumenismu. Srov. V CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOAMERICANO Y DEL CARIBE, *Documento conclusivo*, Bogotá: Paulinas, 2007, čl. 228, 230. Z dokumentů jezuitských generálních kongregací zmiňme například indikaci, že vzdělání jezuitů v oblasti ekumenismu „musí proniknout ke spirituální formaci, neboť neexistuje žádný skutečný ekumenismus bez vnitřního obrácení“ (31. generální kongregace, Dekret 26, čl. 5, citováno podle: PROVINZIALKONFERENZ DER ZENTRALEUROPAISCHEN ASSISTENZ, *Dekrete der 31. Bis 34. Generalkongregation der Gesellschaft Jesu*, München, 1997, s. 129). Proto ekumenismus není pro jezuity prioritně věcí zvláštních apoštolských úkolů, ale především „novým způsobem toho, jak být křesťanem“ (34. generální kongregace, Dekret 12, čl. 3, citováno podle: tamtéž, s. 499). Ekumenismus znamená pro tovaryše prvořadě „vnitřní postoj a způsob existence“ (32. generální kongregace, Dekret 4, čl. 37, citováno podle: tamtéž, s. 235).

⁸⁹ PAPST FRANZISKUS, *Die Spaltung unter uns Christen ist ein Skandal!*, s. 201 (An Altkatholiken, 30. 10. 2014).

⁹⁰ „Ekumenismus je pravý, jsme-li schopni přesunout pozornost od nás samotných, od našich vlastních argumentací a formulací směrem k Božímu slovu...“ (tamtéž, s. 44).

Privilegovaným místem působení Ducha Svatého v člověku je jeho *srdce* (srov. Řím 5,5). Ekumenická „kultura setkání“, která spočívá ve sdílení jednoty, podle papeže předpokládá, že z naší strany vytvoříme Božímu daru „podmínky tím, že budeme kultivovat půdu srdcí, aby tato velká milost mohla být přijata“.⁹¹ Aby se mohla spirituální dynamika ekumenismu rozvinout tím nejryzejším způsobem, je nezbytné zaměřit se na zápas o nerozdělené srdce, neboť i na obecné rovině společenského soužití platí, že „srdce roztržštěná na tisíc kousků budou stěžít moci vytvořit autentický sociální smír“.⁹²

Jádro koncilního učení o vnitřním obrácení srdce (*conversio cordis*) jako nezbytné podmínce veškerého ekumenismu⁹³ papež František v tomto ohledu opět rozvíjí v hlubokém souznění se spiritualitou Ignácových *Duchovních cvičení*, která jsou postavena na umění duchovního rozlišování, tedy na skutečnosti, která tvoří klíč k porozumění pontifikátu argentinského papeže. Takový druh rozlišování přitom podle Bergoglia „není pouhým cvičením vlastního ducha, je rozpoznáním Božího díla a pokušení démona v srdci, které je otevřené pro aktivní přítomnost Ducha Svatého“.⁹⁴ Proto pro papeže Františka ekumenismus představuje pole, na němž se odehrává vpravdě duchovní zápas mezi těmi, kdo patří Kristu, a mezi nepřitelem Boha a lidí. Proces duchovního rozlišování je přitom v ignaciánské perspektivě nahlížen jako nástroj v zápase o následování Krista, v němž se člověk rozhoduje, jestli se přimkne ke svému Spasiteli, anebo podlehne vábení „nepřítele lidské přirozenosti“. Správně rozlišovat je možné jediné tehdy, přiblížíme-li se ke Kristu, v němž se odhaluje všechno, co je skryté v lidském srdci.

Zcela v duchu meditace o Dvou praporech, která je obsažena v exerciční knížce svatého Ignáce,⁹⁵ papež František i v ekumenismu vnímá, jak proti sobě stojí na jedné straně Boží, „velikonoční logika“ a na straně druhé logika egoismu a světa. „Kráčej podle Ducha znamená odvrhnout svěťáctví,“⁹⁶ řekl římský poutník v r. 2018 v jednom ze svých klíčových

⁹¹ Tamtéž, s. 166 (Ansprache an eine orthodoxe Delegation aus Istanbul, 28. 6. 2013).

⁹² PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 229.

⁹³ *Oecumenismus veri nominis sine interiore conversione non datur* (*Unitatis redintegratio*, 7).

⁹⁴ BERGOGLIO, *Nel cuore di ogni padre*, s. 162.

⁹⁵ SROV. IGNÁC Z LOYOLY, *Duchovní cvičení*, 136–148.

⁹⁶ „Preghiera ecumenica. Discorso del Santo Padre. Centro Ecumenico WCC (Ginevra). Giovedì, 21 giugno 2018,“ http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2018/june/documents/papa-francesco_20180621_preghiera-ecumenica-ginevra.html [zveřejněno 21. 6. 2018, cit. 4. 6. 2019].

ekumenických projevů, který pronesl při návštěvě Světové rady církví v Ženevě. Pokud podlehneme pokušení řídit se vlastními instinkty a touze uspokojit vlastní zájmy, anebo budeme-li se v ekumenických snahách podřizovat „logice světa“, je naše angažovanost odsouzena k pádu. Papež nám klade na srdce, že podstata úsilí o jednotu mezi křesťany, které je dílem Ducha Svatého, spočívá v obnově našeho smýšlení a v bezvýhradném přinutí ke Kristu. „Ztratit v tomto následování Ježíše sebe sama znamená kráčet podle Ducha,“⁹⁷ připomíná papež dynamiku evangelia, která je rovněž paradigmatickým veškerého ekumenismu. Ten se v tomto evangelním světle podle Františkových slov může jevit jako „velký, ztrátový podnik“. Taková definice ekumenismu nejen implikuje opět odmítnutí myšlenky „ekumenismu návratu“, ale podtrhuje, že ekumenické úsilí je autentickým projevem života a smýšlení podle evangelia. Je to totiž výlučně „logika Velikonoc“, která křesťanům přináší opravdové plody, neboť je vzdaluje od chorobné sebestřednosti a vytrhává je z pokušení uspokojit jen a jen vlastní dílčí úmysly.

Teprve z obráceného srdce mohou následně vytrysknout oživující proudy papežovy „ekumenické hermeneutiky“, které ukazují, že živá jednotu pramení výlučně z účasti na sdílejícím se tajemství Boží Trojice. Jako prvky této hermeneutiky mám konkrétně na mysli: 1) ekumenismus z Boží strany, 2) ekumenismus důvěry a 3) ekumenismus krve. Prvním z nich je schopnost nahlížet skutečnosti, jak jsou ukryté v Božím pohledu, tedy nechat se Duchem Svatým uschopnit k tomu, že „se budeme jeden na druhého dívat očima víry a patřit na sebe navzájem tak, jak jsme v Božím plánu, podle rozhodnutí jeho věčné vůle, a ne podle toho, kým jsme se stali v důsledku dějinných vyústění našich hříchů“.⁹⁸ Ten, kdo nechá do svého srdce Božím pohledem vstoupit jeho milost, pak bude umět ve druhém objevit přítele a v důvěře „uvažovat o úmyslech druhých v tom nejlepší světlo“.⁹⁹ Srdce prozářené a proměněné milostí obývá jeden Duch a proudí jím jedna Kristova krev, kterou ke slávě Boha

---

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ „Address of His Holiness Pope Francis to the Delegation of the Ecumenical Patriarchate of Constantinople. Saturday, 28 June 2014,“ https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/june/documents/papa-francesco_20140628_patriarcato-ecumenico-costantinopoli.html [zveřejněno 28. 6. 2014, cit. 26. 5. 2018].

⁹⁹ „Address of His Holiness Pope Francis to a Delegation from the Czech Republic on the Occasion of the 600th Anniversary of the Death of Jan Hus, Monday, 15 June 2015,“ http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/june/documents/papa-francesco_20150615_anniversario-jan-hus.html [zveřejněno 15. 6. 2015, cit. 18. 6. 2018].

Otce nepřetržitě prolévají křesťanští mučedníci všech konfesí. Ekumenismus krve proto zůstává pro papeže Františka tou nejjistější zárukou jednoty.

ZÁVĚR

V ekumenismu se již řadu let ohlašuje nová etapa a nové formy, ve kterých by se mělo s vděčností přijmout a prohloubit to, čeho bylo dosaženo v minulém „ekumenickém století“. „Končí jedna fáze ekumenického hnutí, nikoliv však hnutí samo,“¹⁰⁰ napsal svého času kardinál Kasper. Impulzy papeže Františka k jednotě křesťanů, jež vycházejí z jeho způsobu teologického myšlení, který je prověřen spirituálním ponořením i životní zkušeností, se v tomto kontextu snaží zúročit plody dosavadního ekumenického úsilí a obohatit je novými vhledy. Jako na zvláště nosné podněty pro ekumenismus jakožto formu „kultury setkání“ jsem upozornil na papežovo antinomické vnímání jednoty, které je projevem katolické univerzality, na úlohu Ducha Svatého v ekumenickém procesu a na obrácení srdce jako duchovní předpoklad snah o jednotu.

Předložené papežovy výzvy lze chápat jako povzbuzení k vytrvalosti na ekumenické cestě, na kterou křesťany povolal sám Bůh. „Společně kráčet již znamená vytvářet jednotu,“¹⁰¹ zní jako refrén Františkových kázání a promluv. Cesta se otevírá těm, kdo se odhodlali ji nastoupit. Kéž nás přístup papeže Františka inspiruje na cestě ke stále dokonalejší jednotě křesťanů podle vůle toho, který zůstává *Deus semper maior*.

Východiskem tohoto bodu je poznámka ignaciánských Exercií; srov. IGNÁC z LOYOLY, *Duchovní cvičení*, 22.

¹⁰⁰ Walter KASPER, *Gesammelte Schriften*, Band 14, *Wege zur Einheit der Christen: Schriften zur Ökumene*, Teil I, Freiburg im Breisgau: Herder, 2012, s. 31.

¹⁰¹ „Celebrazione dei Vespri nella festa della Conversione di San Paolo Apostolo. Omelia del Santo Padre Francesco, Basilica di San Paolo fuori le Mura, Sabato, 25 gennaio 2014,“ http://w2.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2014/documents/papa-francesco_20140125_vespri-conversione-san-paolo.html [zveřejněno 25. 1. 2014, cit. 18. 6. 2018].

**“To journey together is already to be making unity”:
Pope Francis’ Understandig of Ecumenism**

Keywords: Ecumenism; Pope Francis; Jesuit Spirituality; Theology of the People; Church; Unity of Christians; Dialogue

Abstract: The impulses of Pope Francis concerning the unity of Christians are based on his way of thinking, which is shaped by spiritual depth, theological study and life experience. The text examines the sources of Bergoglio’s *forma mentis* in Jesuit spirituality, in the philosophy of Romano Guardini, and in the historical context of Latin America in the second half of the twentieth century. The focus here is on the antinomic understanding of reality as the core of Bergoglio’s intellectual world, which allows him to formulate a pastoral programme of “culture of encounter” that becomes a means of reconciliation in society, in the Church, but also among Christians. Subsequently, the key features of Francis’ understanding of ecumenism are presented on the background of these realities. Continuity with the previous Magisterium teachings as well as new impulses of the contemporary Roman Pontiff are illustrated with the example of the antinomic perception of unity as a manifestation of Catholic universality, on the role of the Holy Spirit in the ecumenical process and on the conversion of the heart, which constitutes the spiritual precondition of any attempt at unity.

Robert Svatoň, Th.D.
Institut interkulturního, mezináboženského
a ekumenického výzkumu a dialogu
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
robert.svaton@upol.cz